

महाराष्ट्राचे शास्त्र प्रक्रिया उद्योग वोरणा, २००८

ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ

માર્ગ ચાર્ચા

उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग,

ज्ञासन निर्णय क्र. कुल्युआवपी-२००१/सीआर-२९४४/उद्योग-७.

मंदिरालय, मंदिरा ४०० ०३२.

दिनांक: १३ ऑक्टोबर २००१

प्रसादना :-

ब्राह्म उत्पादनात महाराष्ट्र राज्य संपूर्ण देशात अप्रेसर आहे, राज्यात नाशिक व सांगली हे जिल्हे ब्राह्म लागवडीसालील कूरी कोऱ व ब्राह्म उत्पादन यात अप्रेसर आहेत. या जिल्ह्यांपाशांच्या, राज्यामध्ये, अहमदनगर, उर्जे, सातारा, कोलापूर व उस्मानाबाद या जिल्ह्यांमध्ये ब्राह्म लागवड केली जावे. चाच्यातिरीक्त, भराडनाड्यातील लातूर जिल्ह्यातही अलीकडील काळ्यात ब्राह्म उत्पादन बेतले जात आहे. ब्राह्मांडी इच्छीष्पद्धतीने लागवड करण्यामध्ये नाशिक व सांगली हे जिल्हे आशांडीवर आहेत. तेथील काही प्रगतशील शेतकऱ्यांनी ब्राह्म निर्यात व ग्रिहिण्या कोऱात पदार्थण केले आहे. परंतु, रुद्रांश ब्राह्म उत्पादन हे खाण्याच्या उत्तरांसाठीष होत असून पर्ही योद्या प्रमाणात ब्राह्मांडर ग्रिहिण्या करून येते, वेदापे, सुकरमेवा बनविले जातात. परंतु, व्याच वेळा ब्राह्मांचे पीक घरगोस आख्याय भालाई बाजारपेठेत डाव मिळत नाही आणि हे नाशांकत पीक असल्याने शेतकऱ्यांना आर्थिक नुकसान होसावे लागते, वाहतविक, ब्राह्म बागावत ही शेती मोठ्या प्रमाणावर बोडवरूनी गुंतवणूकीची आहे. त्यामुळे पीक झाताची वेचूनही त्याची वेळेत विक्री यित्या निर्यात न झाल्यास शेतकऱ्यांचे मोठ्या प्रमाणात आर्थिक नुकसान होत असते. अशा प्रकारे शेतकऱ्यांचे आर्थिक नुकसान होत्या नये म्हणून व त्याच्यामध्ये ब्राह्मांच्या लागवडीस मोत्याहन देण्याच्या हेतूने खाण्याकरिता ब्राह्म यिकणे, सुकरमेवा बनविणे वा व्याचिकित्त ब्राह्मांपासून आर्थिकदृष्ट्या अधिक लाघदायक पर्यायी उत्पादनाची निर्मिती बहावी यादृष्टीने स्वतंत्र घोरण जाहीर घरेवारीची घटव राज्य नासनाच्या निवारणीन होती.

शासनाच्या असेही निर्दर्शनास आले की, ज्याप्रभावे परदेशात वाईन संदर्भात आंतरराष्ट्रीय प्रदर्शन आयोजित केली जातात व अजा प्रदर्शनात वाईन विक्रीवरोबरच विहित गुणवत्तेसह वाईनचा वर्षभर पुरवडा करणे आण्या होण्यावावतीत मार्गदर्शनही केले जाते, त्या धर्तीवर राज्यातही वाईन उत्पादनास प्रोत्साहन दिल्यास अधिक रोजगार उपलब्ध होइल. त्याशिवाय जैतकन्यानीही वाईन किंवा तत्सम द्राक्ष प्रक्षीया

उत्पादनांसाठी विशेष प्रकारच्या ग्राहकांची लेणदण्ड केल्यास त्यांना स्थानिक बाजारपेठेद्वारे आणि नियतीमधूनांची अधिक लक्षपदायक उत्पाद मिळू शकेल, पाददृष्टीने, द्राक्ष प्रक्रीया उद्योग या वाईन उद्योग यांना राज्यात चालना मिळण्याच्या हेतूने आणि महाराष्ट्राचे औद्योगिक भोरण, २००२ मधील तरतुदीनुसार, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळामार्फत राज्यांतर्याचा सळणाग असलेले वाईन पार्क सांगली व नाशिक जिल्ह्यात स्थापन करण्याचीही कल्याची ही चालू आहे.

शासन निर्णयः

बरील सर्व शाब्दीचा विचार घरून राज्य शासनाने 'महाराष्ट्रांचे द्राक्ष प्रक्रिया उद्योग घोरण-२००२' जाहीर केले आहे, या घोरणाच्या अनुसाराने, शासन पुढीलप्रभागे आदेश देत आहे :-

(१) प्राणान्य खेळ म्हणून जाहीर करणे :

बर्हन निर्मिती हा उद्योग वित्तीय साहाय्य उपलब्ध करून देण्यासाठी प्राणान्य खेळात भोडत नसल्याने नावांड कढून वित्तीय साहाय्य पुरवठा उपलब्ध होते नाही. वातकांच्या उत्पादनाला अधिक किंवत शाब्दी व राज्यात रोजगाराच्या संधी निर्मित व्यापात याकरीता वाईन घटक प्राणान्य खेळ म्हणून जाहीर करण्यावाऱ्ह नावांडला विनंती करण्यात येईल.

(२) लम्ब उद्योग म्हणून जाहीर करणे :

लम्ब उद्योगाच्या गुंतवणूकीच्या मर्यादित असलेल्या वाईन निर्मिती करणाऱ्या घटकांना लम्ब उद्योग म्हणून गणण्यात येईल.

(३) उत्पादन शुल्क दरांच्ये संवलन :

दिनांक १९ सप्टेंबर २००२ पूर्वी ज्या वाईन घटकांचे उत्पादन सुरु झालेले आहे, अशा वाईन घटकांच्या उत्पादनावर आकारण्यात येणारे उत्पादन शुल्क उत्पादन खर्चाच्या १०० टक्के ऐवजी ५० टक्के एवढेच आकारण्यात येईल. ज्या वाईन घटकांचे उत्पादन दिनांक १९ सप्टेंबर २००२ रोजी अगर त्यानंतर सुरु झाले / होणार आहे, अशा वाईन घटकांसाठी उत्पादन शुल्काच दर उत्पादन खर्चाच्या २५ टक्के एवढाच आकारण्यात याचा. शुद्ध संबलन ५ वर्षे अनुद्देश असेल.

(४) विक्रीकर मर्यादा :-

सर्व राज्यांच्या साहमतीने मर्यादावरील २० टक्के हा पल्लोअर रेट ठरविण्यात आलेला आहे. वाईनकी प्रक्रिया ही मर्यादावृत्त वर्षस्वी वेगळी असून वाईन घटक हे

शोती प्रक्रिया या सदरात गणले जातात. ही नाव विचारात घेऊन, द्राश्य प्रक्रीया उद्योगाना चालना देण्यासाठी वाईनबरील विक्रीकरौचा फ्लॅट रेट कमी करण्याकरीता केल शासनाने नियुक्त केलेल्या सर्व राज्यांच्या अर्थांत्रांच्या शक्तीप्रदान समितीला राज्य शासनाकडून विनंती करण्यात येईल.

(५) विक्री परवाना :

वाईन विकण्याकरीता बीअर बारना परवूने देण्यात येतील. तसेच विअर बारच्या घर्तीवर वाईन बारनाही वाईन विक्रीसाठी पाठवाने देण्यात येतील.

(६) वाईन विक्री परवाना शुल्क :

वाईन विक्रीसाठी रु. ५०००/- प्रतिकर्त्ता या दराने अनुशासी शुल्क आकाशरणात येणार असून सदर शुल्कामध्ये येत्या ५ वर्षांत बाढ केली जाणार नाही.

(७) वाईन उत्पादन परवाना पद्धत सोईदी करणे :

वाईन उत्पादन शासनाने जाहीर केलेल्या वाईन पार्कमध्ये करण्यात येत असल्यास भूखंड बाटपाबरोबर वाईन उत्पादनाचा परवाना जिल्हा पातळीवर देण्यात येईल. इतर ठिकाणीही वाईन उत्पादनासाठी परवाना पद्धत सोपी फाळन जिल्हा पातळीवर जिल्हाधिकारी यांना अधिकार देण्यात येतील व ३० दिवसांच्या मुदतीत असे परवाना देण्याचे बंधन राहील. बायुदे, वाईन उद्योगासाठी विगरजेती परवानगी आवश्यक रहाणार नाही.

(८) वाईन इन्स्टिट्यूटीवी समारणी :

जागतिक पातळीवर वाईनना दर्जा ठिकाणी व आवश्यक ते प्रशिक्षित मनुष्यबळ उपलब्ध होण्यासाठी वाईन इन्स्टिट्यूटची स्वतंत्र स्थापना करण्यात येणार आहे. वाईन इन्स्टिट्यूटची उभारणी करण्याकरीता महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ / शासनाच्या नियमध्यमाणे नामाव दराने भूखंड उपलब्ध करून देण्यात येईल. या संस्था ग्रामुख्याने वाईन उद्योगासाठी आवश्यक असलेले प्रशिक्षण, तपासणी, संशोधन, माहिती केल म्हणून काम पाहातील. त्यासाठी स्वतंत्र ट्रस्ट करून संरक्षांची उभारणी करण्यात येऊन अशा संस्था ग्रथमत: सांगली व नाशिक येथे उभारण्यात येतील. याकरीता, खालील पर्यायातील सुवोग्य पर्यायानुसार प्रशिक्षण संस्था स्थापन करण्यात येतील :-

- अस्तित्वात असलेल्या ट्रस्टा सहाय्य करून प्रशिक्षण संस्था स्थापणे.
- अस्तित्वात असलेल्या ट्रस्टकरोबर संयुक्त सेत्रात प्रशिक्षण संस्था स्थापणे.
- स्वतंत्र ट्रस्ट सिर्माण करून प्रशिक्षण संस्था स्थापणे.

(१) एक खिडकी योजना :

वाईन उद्योगासाठी आवश्यक परवानगी, भूखंड, वीज पुरवठा, दूरध्वनी हत्यादी सोईसुविधा एक खिडकी योजनेद्वारे सुलभतेने उपलब्ध करून दिल्या जातील.

(२) आक्ष योर्डाची स्थापना :

महाराष्ट्रात वाईन व इतर उत्पादक प्रक्रिया उद्योगांकरीता बोर्ड स्थापन करण्यात येईल. संबंधित उद्योग, उत्पादक शोतकांची, राज्य शासन, शासकीय प्रयोगशाळा, वाईन इन्स्टिट्यूट हत्यादीचे प्रतिनिधी सदर बोर्डवर रहातील. सदर बोर्डाची निर्मिती करताना इतर देशातील तत्सम नोर्डाची रचना व कार्य याची तपासणी करून त्याच अर्थात वर महाराष्ट्रातील आक्ष योर्डाची स्थापना करण्यात येईल. सदर आक्ष योर्डाचे कार्यक्रम खालीलप्रमाणे राहील:-

अ) आक्ष लागवड व वाईन निर्मिती याच्या दर्जावाबद देखरेख करणे.

ब) लेबलाता मान्वता देणे.

क) गुणवत्ता व दर्जा-मानके तपासणे.

ठ) जागतिक स्तरावर आक्ष प्रक्रिया उत्पादनाची विक्री सोज्यासाठी विविध उपाययोजना करणे.

आक्ष योर्डाची स्थापना करण्याकरिता शुमारे रु.५.०० कोटी पर्यंतची रक्कम शासनामार्फत अनावर्ती स्वरूपात उपलब्ध करून देण्यात येईल. येत्या आर्थिक वर्षात या बाबीकरीता रु.५.०० कोटीची तरतुद करण्यात येईल.

(३) अन्न प्रक्रिया घटक :

वाईन उत्पादन घटकांना अन्न प्रक्रिया घटकांचा दर्जा देऊन अन्न प्रक्रिया उद्योग घटकांना ज्या खबरही दिल्या जातात स्या संकलनी वाईन उत्पादन घटकांनाही देण्यात येतील.

(४) वाईन उत्पादक घटक पर्यटकांना खुले करण्याबाबद :-

वाईन उद्योग घटक पर्यटकांना पाहण्यासाठी खुले करण्याची जाग्भर चालू असलेली पद्धत महाराष्ट्रातीली सुरु होण्यासाठी वाईन उद्योग घटकांमध्ये पर्यटकांना आस्वाद घेण्यासाठी वाईन उपलब्ध करून देण्याची परवानगी देण्यात येईल. तसेच, वाईन उद्योग घटकांना वाईनची वित्रकोल विक्री करण्यासाठी परवाने देण्यात येतील.

(१३) आयात वाईनवर कर आकारणी खलण्यावाहत :-

(अ) उत्पादन शुल्क :- आयात होणाऱ्या वाईनवर उत्पादन शुल्क आकारता येत नाही. आयात होणाऱ्या वाईनवर उत्पादन शुल्काएवढा कर अन्यपकारे आकारण्याची बाब तपासून तेवेळा कर आकारण्यात येईल.

(ब) लेबलवरील व टैक्टिरील पी :- आयात वाईनसंवंधात ब्रैंड / लेबलवर पी आकारती जात नाही. राज्यात / देशात उत्पादन होणाऱ्या वाईनवर लेबल / ब्रैंड पी आकारली जाते. आयात केलेल्या वाईनवर लेबल वर व ब्रैंड कर पी आकारण्यावाहत तपासणी करून पी आकारण्यात येईल.

(१४) इस प्रकिंवा उत्पादक घटकासंवंधात उत्पादन शुल्क विभागाच्या नियंत्रणात सुलभता आणण्यावाहत :-

वाईन उत्पादक घटकासंवंधात उत्पादन शुल्क विभागाच्या नियंत्रणात सुलभता आणण्यासाठी प्रधान सचिव (उत्पादन शुल्क) विधाग यांच्या अध्यक्षतेहाली समिती नेमण्यात येईल. सदर समिती खालीलप्रमाणे असेल :-

१) प्रधान सचिव, गृह विभाग (उत्पादन शुल्क)	अध्यक्ष
२) सचिव (उद्योग)	सभासद
३) सचिव (कृषि)	सभासद
४) विकास आयुक्त (उद्योग)	सभासद
५) वाईन उत्पादक घटकाचे ग्रसिनिधी	सभासद
६) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळ	सभासद
७) आयुक्त (उत्पादन शुल्क विधाग)	सदस्य सचिव

समिती आपल्या अहवाल १ महिन्यात जास्तनास सादर करेल.

वरीलप्रमाणे, जास्तनामे जाहीर केलेल्या महाराष्ट्राचे द्राष्टव्य प्रक्रीया उद्योग, २००९, या धोरणाची अंमलवजावणी करण्याच्या दृष्टीने, संवंधित अधिनियम व नियम यांमधील तरतुदी तपासून आवश्यक तेथे अधिनियम व नियमांमध्ये बदल करून उचित आदेश निर्गमित करण्याची कार्यवाही करण्यासाठी उद्योग संचालनालय, उत्पादन शुल्क आयुक्तालय, गृह विभाग (उत्पादन शुल्क व पर्यटन), वित्त विभाग, महसूल व वन विभाग, कृषि विभाग आणि उद्योग विभाग तसेच, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास

महाराष्ट्र पर्यटन विकास योजना या आदेशांकारे काळ्याविषयात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल याच्या आदेशातुसार न चावाने,

—मा. द. खापांक

(मा. द. सरवणकर)
शासनाचे उप सचिव

महाराष्ट्र शासन
ठियोग, कर्जा व कामगार विभाग,
शासन निर्णय, क्रमांक:- डब्ल्यूआयपी-२००४/सीआर-३६२५/ठियोग-७
मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक:- २५ एप्रूल्यारी २००४.

वाचा:- शासन निर्णय, उ.क.व का.वि, क्रमांक- डब्ल्यूआयपी-२००४/सीआर-२१४४/ठियोग-७,
दिनांक:- १३ ऑक्टोबर, २००४.

प्रस्तावना:- महाराष्ट्रामध्ये द्राक्ष स्वागतिकृत. मोठ्या च्रमाणात खाव असल्याने शासनाने द्राक्ष प्रक्रिया उद्योग धोरण, ऑक्टोबर २००१ मध्ये जाहीर केले आहे. शासनाने जाहीर केलेल्या धोरणाचा परिणाम म्हणून राज्यातील सांगली व नाशिक जिल्ह्यांमध्ये वाईन उत्पादन घटक स्थापन होत आहेत. नाशिक व सांगली जिल्ह्यातील महाराष्ट्र औषधीगिक विकास महासंकायार्फत वाईन पार्कस् विकसित करण्यात आलेले आहेत. पा उद्योगानांचे वाईन उत्पादन घटकासाठी मुलभूत सुविधा उपलब्ध करून भूदृढ वितरित केले जातात. यामध्ये शेतकऱ्याच्या वाईन उत्पादन घटकास प्राधान्य दिले जारी.

२. वाईन उत्पादन घटकाने शासनाकडे अशी मागणी केलेली आहे की, उत्पादन इतरके आकारण्यात येऊ नये व वाईन उद्योग हे कृषि उत्पादनावर आधारीत असल्याने कृषि उत्पादनावर ज्या दराने विक्रीकर आकारला जातो त्याचे दराने वाईनवर आकारण्यात पावा ही वाईन घटकांची विनती शासनाच्या विचाराब्धीन झोती.

शासन निर्णय :-

शासनाने खालील निर्णय घेताले आहेत :-

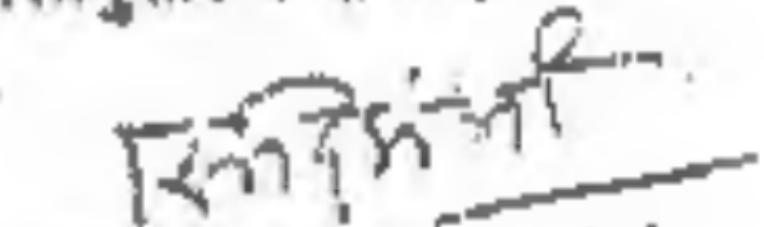
१) उत्पादन शूलक वरामध्ये सांगली :- द्राक्ष प्रक्रिया धोरण २००४ जाहीर झाल्यानंतर स्थापन झालेल्या वाईन उत्पादन घटकासंबंधात वाईनवर आकारण्यात येणाऱ्या उत्पादन शूलकाचा दर शून्य टक्के करण्यात यावा व त्यात येत्या १० वर्षात कोणताही बदल करण्यात येऊ नये.

२) विक्रीकर सवाल :- वाईन घटक हे शेती प्रक्रिया घटक म्हणून गणले जावेत. शेती उत्पादनावर ज्या दराने विक्रीकर आकारण्यात येतो त्याचे दराने म्हणजे ४ टक्के दराने विक्रीकर आकारण्यात यावा.

वरीलप्रमाणे शासनाने जाहीर केलेल्या निर्णयाची अंमलवजावणी करण्याच्यादृष्टीने संवधित अधिनियम व नियम या मधील तरतुदीनुसार आवश्यक तेथे अधिनियम व नियमामध्ये

सुधारणा करून उचित आदेश निर्णयित करण्याची कार्यवाही गृह विभाग (उत्पादन शूल्क), वित्त विभाग यांचेमार्फत करण्यात येईल.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(सिं.द.मंत्री)

रम संयिव

महाराष्ट्र शासन